

A József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának és külön, a Kar Jogtörténeti Tanszékének oktatói annak a kiadványnak hasábjain kívánnak emlékezni dr. Both Ödönről, karunk 1985-ben elhunyt kiváló oktatójáról, az állam- és jogtörténet tudományának elismert művelőjéről, a magyar állam- és jogtörténet szakemberéről, aki e kiadványsorozatnak (teljes címén: *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Acta Juridica et Politica*) mintegy három évtizeden keresztül, 1954-től 1985-ig szerkesztője volt, s aki e munkát nagy buzgalommal és odaadó lelkesedéssel végezte, mindig szem előtt tartva azt, hogy e kiadványsorozatnak méltóképpen kell képviselnie a Kar tudományos presztízsét mind hazánkban, mind pedig a külföldön.

Both Ödön 1924. január 16-án született Cibakházán pedagógus családból. A családi kör, a Székelyföldről a Nagy Magyar-Alföldre szakadt falusi tanító-édesapa szeretete az oktatómunka iránt szabta meg Both Ödönnek, szeretett kollegáknak és barátunknak oktatói profilját. Fanatikusa volt az oktatómunkának, s évtizedeken keresztül egyszer sem fordult elő, hogy — betegsége idejét kivéve — egy óráját elmulasztotta volna, vagy arra ne pontosan érkezett volna. Előadásai nemcsak diákjai számára jelentettek élményt, amikor őket az ezeréves magyar múlt jogfejlődésének megismerésére oktatta, hanem maga is lelkes odaadással életének legszebb perceit élte át a katedrán. De nemcsak előadásait használta fel az oktatásra, a hallgatók történelmi érdeklődésének felkeltésére, a jogászai gondolkodás elsajátíttatására, hanem a gyakorlatokat, szemináriumokat, a diákköri üléseket, s nem utolsósorban a vizsgákat. Nagyon szerette hallgatóit vizsgáztatni, mert a vizsgát is olyan lehetőségnek tekintette, amelyen taníthat, oktathat, a jogászai gondolkodást elmélyítheti. Oktatói munkájának elismeréseként 1974-ben az Oktatásügy Kiváló Dolgozója kitüntetésben részesült, s 1984-ben a Kar KISZ-szervezete által rendezett hallgatói véleménynyilvánítás alapján a „Kar Kiváló Oktatója” elismerő oklevelet adta át részére a Kar dékánja azon a kari tanácsülésen, amelyen Both Ödön még részt vehetett. Mint oktatónak emlékét 35 tanév jogásznemzedékei őrzik tisztelettel.

A tudományban való elmélyedésre való hajlama már jogászévei alatt megmutatkoztak. Jogi tanulmányait 1945 és 1949 között végezte a Szegedi Egyetem Jog- és Államtudományi Karán, s itt avatták 1951-ben „*summa cum laude*” minősítéssel doktorrá. 1949 óta működött karunkon mint demonstrátor, majd 1950 áprilisától mint egyetemi tanársegéd. Mint a tansegédszemélyzet tagja már ekkor széles látókört nyert az állam- és jogtudományok különböző ágazatainak területén, amennyiben a jogtörténeti, alkotmányjogi, állam- és jogelméleti, valamint az államtani tanszékek oktató-nevelő munkájából tevékenyen vette ki részét. 1952 óta kizárólag a Jogtörténeti Tanszéken dolgozott. Bónis György tanítványa volt. Oktatói tevékenysége mind a magyar, mind az egyetemes állam- és jogtörténet területére kiterjedt. 1957-től vezette a tanszék Tudományos Diákkörét, s itt nevelte ki a szakmai utánpótlást. 1965-től mint egyetemi docens vezette a tanszékot egészen 1985. április 26-án bekövetkezett haláláig, s nevelte fiatal kollégáit, tansegédszemélyzete tagjait a tudományban való elmélyülésre és az alkotómunkára. Tudományos munkájában — amelynek méltatása e kiadványban tanítványainak feladata — a másokkal, de mindenekelőtt önmagával szemben az igényesség, s a könyörtelenségig menő kritikai szellem jellemezte. Nem volt barátja a hipotéziseknek, s minden megállapítását a rendelkezésre álló, elsősorban a levéltári kutatási

anyagra alapította. Elve volt, hogy a kutatómunkában csak akkor működhet az ember, a jogtörténész, a történész fantáziája, ha a kutatási területen csak repedés mutatkozik, de a szakadékot „a képzelet szárnyán átrepülni bűn a tudomány ellen”. Vallotta, hogy történeti- és szociológiai szemlélet nélkül egy jogtudományi ág sem művelhető eredményesen. Hatalmas könyvgyűjteményéből nyert olvasottsága megakadályozta, hogy tudományos megállapításában ingoványos talajra tévedjen. E tudományos ars poetica-ja eredményezte azt, hogy — Szász—Schwarz Gusztáv szavaival élve — hiányzott belőle a „tévedés bátorsága”. Tudományos megállapításának értékét a Századok, e nagyteknétyű történeti folyóirat kritikusai egyöntetűen elismerték. Latin tudása a távolabbi magyar múlt jogtörténetének kulcsát adta kezébe. Igazi kutatási területe a magyar reformkor jogtörténete volt. Erre utal kandidátusi értekezésének témája, amellyel e tudományos fokozatot 1964-ben megszerezte. A doktori értekezése teljes befejezésére a korai halál már nem engedett neki sajnos időt.

A hatvanas évektől nemzetközi tudományos kapcsolatokat is kiépített. A Római Jogi Tanszékkal együtt 1969-ben részt vett egy nemzetközi jogtörténeti és római jogi konferencia rendezésében Szegeden, s itt előadást is tartott. Ugyancsak előadást tartott hasonló összetételű nemzetközi konferencián Kremsben (Ausztria), s részt vett 1970-ben Moszkvában a Történész Világkongresszuson, valamint Prágában és Smolenicén regionális jogtörténész konferencián (1971 és 1975).

Tanítványai, munkatársai által tudományos munkájáról a továbbiakban adott méltatás nem lenne teljes, ha tankönyvírói munkásságáról nem emlékeznénk meg. A Both Ödön—Csizmadia Andor—Hajdú Lajos—Horváth Pál és Nagyné Szegváry Katalin által írt Egyetemes állam- és jogtörténet (Tankönyvkiadó, Budapest, 1984.) c. és Horváth Pál által szerkesztett tankönyvben ő írta meg a francia burzsoá állam és jog kialakulását és fejlődéstörténetét tárgyzó fejezetet a harmadik köztársaság korával bezárólag. A francia fejlődés sajátosságait azért részesítette megkülönböztetett figyelemben, mert benne az európai alkotmány- és jogfejlődés „egészséges”, „normális”, s egyben klasszikus formáját látta — mint mondja — megtestesülni. Egyben Franciaországnak az európai jogfejlődésre gyakorolt hatása is indokolta témaválasztását. Ugyanez évben tankönyvi segédletként jelent meg „A feudális jogtípus fejlődéstörténete (összehasonlító jogtörténete)”. E könyvben a virágzó feudalizmus alkotmány- és jogtörténetét tárgyzó fejezet keretében Nyugat-Európa fejlődéstörténetét alapvetően meghatározó ill. befolyásoló angolai, franciaországi és németországi jogfejlődést tárta a hallgatóság elé. Lényegretörő szemlélete a jelenségek mögött mindig a domináns okokat kutatja; adott esetben azt juttatta kiejezésre, hogy a feudális Európa államberendezkedésének meghatározó jegyeit a fenti államok hozták létre, megszabván egyben a jogfejlődés további irányvonalait.

1951-ben megkapta az igazán kedvére való kari funkciót, a Tudományos Bizottság titkári funkcióját. E minőségben azután kezdettől, azaz 1954-től fogva főszerkesztője lett a fent említett kari Acta-sorozatnak. Az Acta Juridica et Politica Universitatis Szegediensis példaszerűen megszerkesztett 34 kötete, köztük a Búza-, Martonyi-, Nagy László-, Pólay-emlékkönyv összesen mintegy 10 000 oldalnyi terjedelemben volt eredménye odaadó munkásságának. A Tudományos Bizottság meghajtja előtte az elismerés zászlaját.

Nagy műve: „Küzdelem a magyar sajtószabadságért a reformkorban” publikálásra majdnem készen állott, s ez lett volna életműjelző monográfiája. Az őt aránylag fiatalon, 61 éves korában elragadó halál nem tette lehetővé, hogy életműve befejezett egész legyen.

Fájdalmas távozásával az egyetemi oktató- és kutatómunka homo pedagogusát, homo critico-doctusát, s a magyar állam- és jogtörténet szakavatott, kiváló munkását veszítette el. Emlékét tisztelettel és szeretettel őrizzük.

Pólay Elemér
egyetemi tanár
a Tudományos Bizottság elnöke